

Spolufinancováno
Evropskou unií

MINISTERSTVO PRÁCE
A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ

PODPORA PROCESU
DEINSTITUCIONALIZACE
A TRANSFORMACE
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB V ČR

Svéprávnost, alternativy k omezení svéprávnosti pro poskytovatele soc. služeb a opatrovníky

WORKSHOP

28. května 2025, on-line

Camille Latimier, SPMP ČR s hostem Martinem Holubem, Naplno

Podpora procesu deinstitutionalizace a transformace sociálních služeb v ČR, reg. číslo: CZ.03.02.02/00/22_004/0000724, je projekt Ministerstva práce a sociálních věcí, spolufinancovaný z prostředků Evropského sociálního fondu plus prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost plus a státního rozpočtu České republiky.

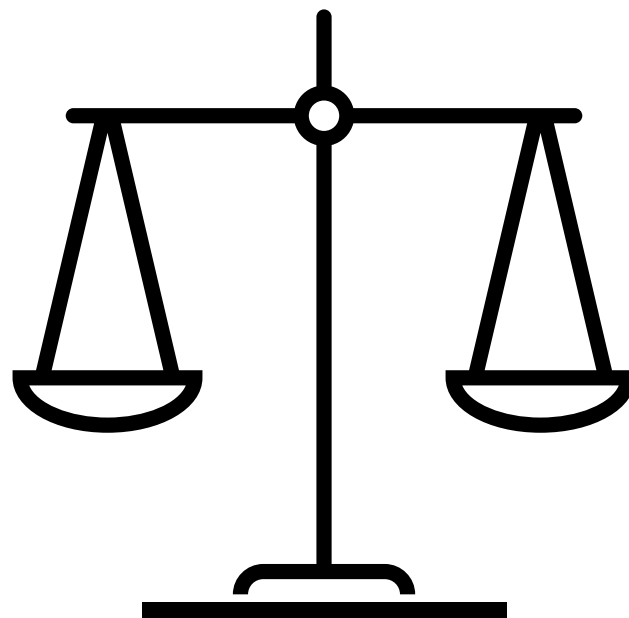
Struktura workshopu

- Shrnutí z minulého týdne:
 - Co je opatrovnictví?
 - Co říká Úmluva o právech osob se zdravotním postižením
 - Právní úprava v České republice
 - Jak konkrétně můžete podpořit člověka s mentálním postižením v nastavení podpory (dokazování)
- Příklady z praxe - kazuistiky
- Shrnutí dobré praxe, jak v řízení před soudem prakticky a efektivně pomoci znevýhodněným skupinám?

Opatrovnictví – právní institut

- Soud omezuje osobu v právu se rozhodovat a právu jednat na základě toho, že tato osoba není způsobilá
 - z důvodu zdravotního postižení této osoby
 - v občanském zákoníku je slovo: „**duševní porucha**“.
- v některých oblastech rozhodnutí
- a uděluje tuto pravomoc jinému jednotlivci nebo někdy subjektu (opatrovník),
- který činí rozhodnutí jménem té osoby.

OCHRANA versus AUTONOMIE (samostatnost)

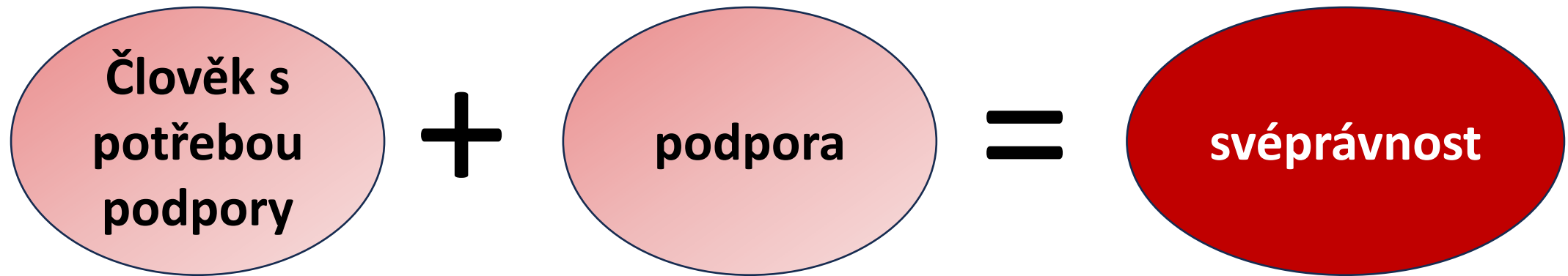
Článek 12 Úmluvy: Rovnost před zákonem

1. Lidé se zdravotním postižením mají kdekoli právo na uznání jejich osoby jako subjektu práva.
2. Lidé se zdravotním postižením mají rovnoprávnou **právní způsobilost ve všech oblastech života**.
3. Mají právo na **přístup k asistenci, kterou potřebují k uplatnění své právní způsobilosti**.
4. Státy mají stanovit **záruky proti zneužití**.
5. Lidé s postižením mají **právo vlastnit nebo dědit majetek, spravovat své finanční záležitosti** a stát zajistí, aby nebyli svévolně zbavováni svého majetku.

Podpora při rozhodování

- Právo na **přístup k asistenci, kterou potřebují k uplatnění své právní způsobilosti (článek 12) = podpora**
- Široký smysl slova „podpora“ : zahrnuje možnosti formální i neformální podpory různého druhu a intenzity, například:
 - Jeden nebo víc podpůrců pro různé typy rozhodování(rodinný příslušníci, lidé z okolí...)
 - Advokacie, vzájemná podpora lidí v obdobné situaci (peer support - sebeobhájce)
 - Asistence při komunikaci, alternativní komunikace
 - Nástroje individuálního plánování - plánování budoucnosti
 - Formální zastoupení
 - Přístupnost všech služeb určených veřejnosti

Svéprávnost s podporou při rozhodování

Stupeň podpory:

1. Vlastní samostatné rozhodování,

které nevyžaduje podporu dodatečnou podporu (neformální podpora).

2. Vlastní rozhodování s podporou,

kdy se člověk rozhodne sám, ale předtím využije pomoc/podporou někoho jiného, komu důvěřuje. Má podporu při jednáním.

3. Rozhodování na základě nejlepšího možného porozumění vůle a preferencí člověka,

při kterém je rozhodnutí uskutečněno skupinou složenou z člověka a jemu blízkého člověka/ blízkých lidí, kterým člověk důvěřuje. Tato skupina (tento člověk) rozhoduje na základě znalosti preferencí a hodnot člověka, který má rozhodnutí učinit.

Svéprávnost a deinstitucionalizace

Budování podpory v komunitě:

- Jak co nejlépe využít to, co je v komunitě k dispozici, a zajistit, aby to odpovídalo preferencím dané osoby.
- Zdroje dostupné v komunitě (osoby, služby)
- Řešení rizik a bezpečnostních otázek, které jsou specifické v dané komunitě
- Hodnotné role osobě s postižením v její komunitě: jako dobrovolník, pracovník, soused...
- Zpřístupnění prostředí: ne pouze pro jednu osobu, ale tím, že vyzveme systém, aby byl přístupnější a přátelštější k lidem se zdravotním postižením
- Výzva pro lidi s velkou potřebou podpory.

„podpora při výkonu způsobilosti k právním úkonům by měla být poskytována prostřednictvím přístupu založeného na komunitě “ (odst. 45, CRPD, 2014)

Právní rámec v ČR

- Občanský zákoník – zákon č. 89/2012
- v účinnost od roku 2014
- obsahuje některé důležité změny v nástrojích, které může člověk využít, když potřebuje **podporu při řešení svých záležitosti**:
 - Konec zbavení způsobilosti k právním úkonům
 - Modernizovaná právní úprava - opatrovnictví bez omezení a s omezenou svéprávností
 - Nová opatření:
 1. nápomoc při rozhodování
 2. zastoupení členem domácnosti
 3. předběžné prohlášení

Jiné nástroje - alternativy

Opatření při „nezpůsobilosti“ právně jednat

- Nápomoc při rozhodování (§§ 45-48)
 - Na základě smlouvy schválené soudem, není nízkoprahová
- Zastoupení členem domácnosti (§§ 49 – 54)
 - „dohoda“ schválená soudem, přílišná omezení kompetencí zástupce
- Opatrovnictví bez omezení svéprávnosti (§ 465/469)

Opatření v očekávání „nezpůsobilosti“

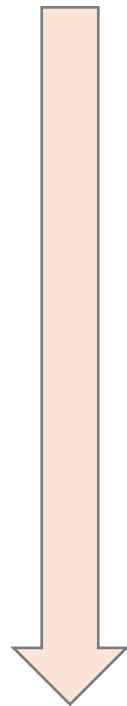
- Předběžné prohlášení (§§ 38 – 44) – projev vůle
 - aby byly záležitosti spravovány určitým způsobem
 - aby je spravovala určitá osoba
- Forma soukromé nebo veřejné listiny Dříve vyslovené přání (zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, § 36) – souhlas s léčbou

Nastavení podpory – jak na to?

- Absence metodologického postupu pro hodnocení potřeby podpory při právním jednáním
 - Řízení o podpůrných opatření a řízení o svéprávnosti nestanoví konkrétní povinné důkazy.
 - znalecký posudek = důkaz duševní poruchy
 - „Znalecký posudek, nesmí však být jediným a nemůže nahrazovat nedostatek skutkových zjištění“ (ÚS ze dne 22. 11. 2012, sp. zn. II. ÚS 194/11)
 - Co neumíš? vs. Co potřebuješ?

Zákon versus praxe

občanský
zákoník

Nápomoc při
rozhodování

0,39 %

Zastoupení
členem
domácnosti

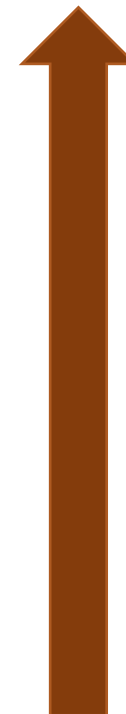
2,11 %

Opatrovnictví
bez omezení
svéprávnosti

16,56 %

Omezení
svéprávnosti

80,94 %

soudní praxe

Kazuistiky ze služby Naplno

Jak v řízení před soudem prakticky a efektivně pomoci znevýhodněným skupinám?

- Příprava před návrhem, výběr vhodného právního nástroje
- Příprava návrhu
- Příprava podkladů
- Příprava na jednání, a na samotný průběh jednání
- Podpora během soudního jednání

= individuální cesta k rozhodování se správnou nastavenou právní podporou.

Příprava před návrhem

- **obecné zjednodušené a srozumitelné informace:**
 - Pro koho se to týká
 - Pro koho podporuje člověka s postižením (rodina, sociální služba, ...)

Řízení o svéprávnosti

V tomto letáku se dozvíte základní informace o tom, co je řízení o svéprávnosti, proč je soud vede, jak může soud rozhodnout a co můžete dělat, pokud se vám rozhodnutí nelíbí.

O všem, čemu neporozumíte, se můžete poradit s lidmi, kteří vám v soudním řízení budou pomáhat. V letáku vysvětlíme, kdo to bude a jak vám může pomoci.

K čemu je řízení o svéprávnosti?

V řízení o svéprávnosti soud rozhodne, jakou pomoc potřebujete, pokud máte duševní poruchu a máte kvůli ní potíže se zařizováním svých právních záležitostí. Tomu se říká „právní jednání“.

Právní jednání je jednání, které má právní následky. *Například právně jednáte, když si pronajmete byt. Smíte byt používat, ale musíte platit nájem. Nebo právně jednáte, když požádáte o důchod, když si něco koupíte, když*

Příprava před návrhem

- **připravit člověka na to, že řízení u prvního stupně nemusí být konečné řízení.**
 - Je možné se odvolat.
 - Pouze první krok.
- **oživit zkušenosti člověka z předchozích jednání.**
 - Často se nejedná o první soudní řízení ve věcech svéprávnosti.
 - Oživení zkušeností z minulých jednání a
 - Příprava na to, co může být u dalšího soudního řízení jinak

Postup při výběru vodného právního nástroje

- ujasnit si, **co člověk chce a proč to chce**, případně co chce okolí člověka a proč chce nový právní nástroj (nebo chce změnit nástroj).
- **podívat se, jak to (doma) ve službě zatím funguje.**
- ptát se, **kdo v okolí člověka** připadá v úvahu při poskytování právní podpory.
- zamyslet se nad tím, zda člověk v různých oblastech svého života jedná tak, že si opravdu může svým jednáním uškodit, **jestli zde vážně hrozí reálné riziko.**

Příprava podkladů

- **Pozor na předpoklad, že to, co známe my, zná i soudce.**
 - Například popsat, jak funguje člověk v chráněném bydlení: jak vypadá jeho den, jak jsou rozpočítané jeho finanční prostředky, jak fungují úhrady atd, jestli chodí k volbám, využije hromadnou dopravu sám.
 - zda mu může hrozit “závažná újma”.
- **dbát na formu návrhu:**
 - psaný jazykem přirozeným soudci, zároveň,
 - Psaný jazykem, kterému rozumí člověk nebo jeho blízcí.
- **strukturovat text**
- **předkládat důkazy:**
 - například: výstup ze sociálního šetření, poklad z SIS (Support Intensity Scale- součást systému equip), potvrzení pracovní pozice od zaměstnavatele, potvrzení ze školy nebo ze zařízení, lékařská zpráva.

Dokazování

- Dle §125 OSŘ – důkaz mohou být všechny prostředky:
 - Znalecký posudek
 - Informace od blízkých
 - Informace od profesionálů (schopnosti, dovednosti, individuální plán člověka v rámci služby – bydlení, práce).
 - Zprávy a vyjádření orgánů či právnických osob
 - Výslech svědků

→ skutková zjištění o osobních poměrech posuzovaného.

Jaké informace můžete mapovat?

1. Jak člověk komunikuje?
2. Jak žije člověk? (klíčové oblasti života)
 - Jaké má vztahy?
3. Jak reálně funguje rozhodování a podpora při rozhodování? Jaké má schopnosti a zkušenosti?
 - Jaké má kompetence?
 - Uplatnění schopností pro rozhodování v praxi
4. Další relevantní aspekty
 - Kurz, nácvik v různých oblastech (např. sociální rehabilitace, kurz hospodaření s penězi, kurz na počítače,)
 - Dědická smlouva, svěřenský fond
5. Identifikace reálných rizik a prevence

Soudci pak mají představu nejen o duševní poruše člověka, ale i o tom, jak člověk funguje v sociálním kontextu. Může tím pádem zohlednit jedinečnost konkrétního člověka.

Příprava člověka a podpůrců na jednání

- **Komunikovat s procesním opatrovníkem.** Je vhodné, když se procesní opatrovník seznámí s člověkem ještě před soudním jednáním. Poznává, jakým způsobem člověk komunikuje a co si přeje. Společně si pak připraví strategii.

Pozor: procesní opatrovník: potřebuje vědět, jaké může mít očekávání vůči němu , pokud od něho nic nevyžaduje – nedostane se k informacím.

Pozor na: **procesního opatrovníka, který nevykonává svojí funkci řádně.** V případě, že jmenovaný procesní opatrovník nevykonává svojí funkci tak, jak by měl a nehájí dostatečně práva člověka, je možné soudu navrhnout výměnu procesního opatrovníka!

Příprava člověka a podpůrců na jednání

- **požádat soud o zajištění přiměřené úpravy.**
 - před samotným konáním soudního jednání tak, aby měl soud dostatek času navrhovanou přiměřenou úpravu zajistit.
 - klíč k úspěšné komunikaci
- **zvat svědky, kteří mají zkušenost s jednáním člověka.** Například, pokud přijde zaměstnavatel a popíše schopnosti člověka z práce.

Zhlednutí

- **usilovat o bezprostřední kontakt soudu s člověkem.**
 - kdy člověk dokáže svou představu, vůli a preference sdělit,
 - Nebo jak komunikuje.
- V případě nevyhovění soudem se může jednat o důvod pro odvolání.

Zmocněnec

- **Je dobré využít možnost mít zmocněnce.**
- Podpora neziskové organizace (zmocněna může být organizace a konkrétní zástupce za organizaci se může dopsat operativně).

Příprava člověka na samotný průběh jednání

- **Právní a procesní informace:**

- Účastník soudního řízení by měl být schopen rozumět, co po něm soud žádá, či vědět, co může po soudu žádat sám ; kdy může jednat sám a kdy má požádat o odbornou právní pomoc.

- **Praktické informace:**

- aby se nemuseli bát neznámého prostředí a mohli se soustředit na svoji věc.
Potřebují vědět dopředu:
 - Kdo je kdo, kdo co tam dělá, jak oslovovat soudce, kdy mluvit, kam si v jednací síni sednout. Stručně, potřebují vědět, jak to celé funguje.
Mohou se použít fotky, ukazovat, kde kdo sedí.

Příprava člověka na samotný průběh jednání

Dobré je:

- **připravit člověka na průběh soudního jednání.**
 - Například pomocí obrázků, pomocí simulovaného výslechu pokládáním obdobných otázek, které může položit člověku soud.
- **připravit člověka na to, co odpoví soudci, když se jej zeptá, zda ví, co dělat, když se neví rádi nebo udělá v právním jednání chybu.**
- **připravit člověka na očekávaný projev jiných lidí u soudu.**
 - Například na to, že o něm bude někdo mluvit negativně.

Pozor na **nevhodnou přípravu**. Někdy může přílišná příprava člověka na soudní jednání znervóznit. Vždy je tak třeba přípravu přizpůsobit individuálním potřebám a osobnosti člověka.

Jednání: Přiměřené úpravy dle potřeby člověka

Sporný řízení versus služba pro člověka

- Přiměřené úpravy v průběhu jednání:
 - Komunikace
 - Způsobem jak soudce vede jednání:
 - Méně formální
 - Spolupráce mezi aktéry (= služba pro člověka)
 - Vede účastníky, aby formulovali svoje návrhy
- Prostředí jednání:
 - Dovysvětlení kdo je kdo, proč je v soudní síň
 - Bezpečné prostředí
 - Soudní rok

V případě paní H. na začátku soudní jednání soudkyně představila paní H. všechny přítomné a vysvětlila jejich roli a důvod, proč jsou v jednací síni.

U jednoho z okresních soudů soudce pochopil, že je třeba jednat neformálně. Odložil talár, sestoupil ze stolce a začal mluvit pro laika srozumitelným jazykem.

Podpora při jednání

- **účastnit se jako organizace podporující člověka soudního jednání.**
 - jako zmocněnec člověka
 - nebo jako veřejnost.

= Soud má pak ujištění, že má člověk sociální zázemí.
- **podpořit člověka v komunikaci se soudem.**
 - někdo, kdo není zároveň účastníkem řízení,
 - neboť to může působit jako střet zájmů.

= důležitá role zmocněnce

Pečlivá dokumentace průběhu jednání

- Pro případ, kdyby soudce nechtěl přistoupit k přiměřeným opatřením pro výslech klienta (tlumočení, výslech mimo jednací síň, podpůrná osoba) a kdyby soud zamítl další návrhy prokazující to, čeho chce klient dosáhnout - může být podkladem pro odvolání.

Principy pro spolupráce

- Právní rámec, pravomoc a odpovědnost
- Uvědomit si a reflektovat
 - svoje hranice, včetně hranic své odpovědnosti
 - svoje stereotypy (rizika)
 - hodnoty a to, jak vlastní hodnotové nastavení může ovlivňovat informace, možnosti řešení atd., nabízené člověku
 - případný střet zájmů.

= supervize

- Aktivně zjišťovat vůli, preference a hodnoty člověka a vnímat význam pro každodenní život i právní jednání
- Aktivně pomáhat člověku prosadit svá práva, vůli a preference, aby se mohl rozhodovat, a budovat vlastní sebedůvěru a zkušenosti.

Principy pro spolupráce

- Brát vážně člověka
 - aktivně mu naslouchat
 - učit se porozumět významům jeho sdělení v kontextu toho, jak jej poznal,
 - dbát na jeho názory a soustavně k nim přihlíží.
- Hledat spolu s člověkem:
 - potřebné informace
 - způsoby, jimiž lze podle zkušeností naplnit vůli, preference, práva člověka,
 - zdroje v podpory pro člověka
 - varianty řešení, které naplní vůli a preferenci

Děkuji za pozornost!

Camille Latimier

camille.latimier@spmpcr.cz

www.spmpcr.cz